

CASTRUM PRAGENSE

CASTRUM PRAGENSE 13

NÁLEZY HMOTNÉ KULTURY Z RENESANČNÍCH ODPADNÍCH JÍMEK Z PRAŽSKÉHO HRADU

MATERIAL FINDS FROM THE RENAISSANCE WASTE PITS AT PRAGUE CASTLE

Díl II. STUDIE

Gabriela Blažková a kolektiv

Šárka Jonášová

Mária Kavanová

Alexandra Kloužková

Martina Kohoutková

Kristýna Matějková

Simona Randáková

Roman Skála

Ljuba Svobodová

Jana Vepřeková

Petra Zemenová

OBSAH

ÚVODEM	5
INTRODUCTION	
1. PRAŽSKÝ HRAD V RANÉM NOVOVĚKU	
PRAGUE CASTLE IN THE EARLY MODERN PERIOD	
Gabriela Blažková	
1.1. ŽIVOT NA PRAŽSKÉM HRADĚ OD KONCE 15. DO PRVNÍ POLOVINY 17. STOLETÍ	7
LIFE AT PRAGUE CASTLE FROM THE END OF THE 15TH TO THE FIRST HALF OF THE 17TH CENTURY	
1.2. SOUDOBA VYOBRAZENÍ A HISTORICKÁ PLÁNOVÁ DOKUMENTACE PRAŽSKÉHO HRADU	16
PERIOD ILLUSTRATIONS AND HISTORIC PLANS OF PRAGUE CASTLE	
1.3. ARCHEOLOGICKÉ PRAMENY PRO POZNÁNÍ RANÉHO NOVOVĚKU NA PRAŽSKÉM HRADĚ	48
ARCHAEOLOGICAL SOURCES FOR THE STUDY OF THE EARLY MODERN PRAGUE CASTLE	
2. RANĚ NOVOVĚKÉ ODPADNÍ JÍMKY NA PRAŽSKÉM HRADĚ. ANALÝZA NÁLEZOVÝCH SOUBORŮ	
EARLY MODERN WASTE PITS AT PRAGUE CASTLE. AN ANALYSIS OF FIND ASSEMBLAGES	
Gabriela Blažková	
2.1. NÁLEZOVÉ PROSTŘEDÍ	61
THE FIND ENVIRONMENT	
2.2. METODA ZPRACOVÁNÍ RANĚ NOVOVĚKÝCH NÁLEZOVÝCH SOUBORŮ	66
THE METHOD OF PROCESSING OF EARLY MODERN ASSEMBLAGES	
2.3. CHARAKTERISTIKA NÁLEZOVÝCH SOUBORŮ	69
FEATURES OF FIND ASSEMBLAGES	
3. NOVOVĚKÁ ODPADNÍ JÍMKA Z PRAŽSKÉHO HRADU	185
A MODERN PERIOD WASTE PIT FROM PRAGUE CASTLE	
Gabriela Blažková – Kristýna Matějková	
4. PŘÍRODOVĚDNÉ METODY A JEJICH VYUŽITÍ PRO ANALÝZY RANĚ NOVOVĚKÉ KERAMIKY A SKLA	
METHODS OF THE NATURAL SCIENCES AND THEIR UTILISATION IN ANALYSES OF EARLY MODERN POTTERY AND GLASS	
4.1. VÝSLEDKY A VYHODNOCENÍ CHEMICKO-TECHNOLOGICKÝCH ANALÝZ GLAZUR NA RANĚ NOVOVĚKÉ KERAMICE	205
RESULTS AND EVALUATION OF CHEMICAL-TECHNOLOGICAL ANALYSES OF GLAZES ON EARLY MODERN POTTERY	
Alexandra Kloužková – Martina Kohoutková – Gabriela Blažková – Petra Zemenová – Mária Kavánová	
4.2. CHEMICKÝ PRŮZKUM SKLENĚNÝCH NÁLEZŮ Z RANĚ NOVOVĚKÝCH ODPADNÍCH JÍMEK NA PRAŽSKÉM HRADĚ	238
A CHEMICAL ANALYSIS OF GLASS FINDS FROM EARLY MODERN WASTE PITS AT PRAGUE CASTLE	
Šárka Jonášová – Gabriela Blažková – Roman Skála	
4.3. CHEMICKÝ PRŮZKUM SKEL Z RANĚ NOVOVĚKÉ ODPADNÍ JÍMKY R	249
A CHEMICAL ANALYSIS OF GLASS FROM EARLY MODERN WASTE PIT R	
Alexandra Kloužková – Simona Randáková	
4.4. ZMĚNY RESTAURÁTORSKÝCH TECHNIK V ČASE	256
CHANGES IN RESTORATION TECHNIQUES OVER TIME	
Ljuba Svobodová	
5. KERAMIKA A SKLO JAKO ZDROJ HISTORICKÝCH INFORMACÍ	
POTTERY AND GLASS AS A SOURCE OF HISTORICAL INFORMATION	
5.1. RANĚ NOVOVĚKÁ KERAMIKA NA PRAŽSKÉM HRADĚ	283
EARLY MODERN POTTERY AT PRAGUE CASTLE	
Gabriela Blažková	
5.2. RANĚ NOVOVĚKÉ SKLO	339
EARLY MODERN GLASS	
Jana Vepřeková	
ZÁVĚR	381
CONCLUSION	
SEZNAM PRAMENŮ, LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	384
BIBLIOGRAPHY AND WEBSITES	

1. PRAŽSKÝ HRAD V RANÉM NOVOVĚKU

Gabriela Blažková

1.1. ŽIVOT NA PRAŽSKÉM HRADĚ OD KONCE 15. DO PRVNÍ POLOVINY 17. STOLETÍ

1.1.1. STRUČNÝ PŘEHLED STAVEBNÍHO VÝVOJE PRAŽSKÉHO HRADU V RANÉM NOVOVĚKU

VLADISLAV JAGELLONSKÝ (1456–1516), LUDVÍK JAGELLONSKÝ (1506–1526)

Za husitských bouří Pražský hrad zpustl a královské sídlo bylo přeneseno na Staré Město do Králova dvora. Počátek proměny města gotického ve město renesanční lze spojit s konkrétním datem, dubnem 1485, kdy se Vladislav Jagellonský z Královského dvora na Starém Městě pražském vrátil zpět na Pražský hrad. Zpočátku však využíval pouze několik budov, Starý královský palác, budovy kuchyní¹ a dva domy na Jiřském náměstí. Jeho stavitelé Jan Pehem, Hans Spiess a Benedikt Rejt se podíleli na stavbě nového opevnění, na přestavbě královského paláce a na úpravách v katedrále. Král Vladislav II. Jagellonský a jeho syn Ludvík tak zahájili postupnou přeměnu středověkého Pražského hradu v pozdně gotickou rezidenci. Bylo zesíleno opevnění Hradu, a to na severní straně dvojicí věží (Mihulka a Daliborka) a půlkruhovou baštou (Bílá věž), na jižní straně trojicí dělových bašt a na východní straně opevněním před hradbami. První náznaky renesančního slohu se sice na Hradě objevily již v díle Benedikta Rejta, tvůrce Vladislavského sálu a Ludvíkova křídla, ale renesanci jako architektonický sloh nových staveb začali definitivně uplatňovat až vlašští umělci a řemeslníci za prvních Habsburků (*Vančura 1976, 85; Kropáček 1996, 34; Bažant 2006*). Záhy se k sídlu panovníka snažila přiblížit širší vládnoucí elita. Společně s ní se v areálu Pražského hradu usídlili dvorští služebníci a řemeslníci, kteří byli nepostradatelní pro chod obnovované královské rezidence.

Vymření rodu Jagellonců tragickou smrtí mladého Ludvíka Jagellonského v bitvě u Moháče roku 1526 podmínilo zásadní změnu poměrů v českých zemích, Praze i na Pražském hradu. Renesance spojená s příchodem Habsburků znamenala nástup nejen nového architektonického stylu, ale i nové koncepce každodenního života v obecném měřítku. Hlavním uživatelem architektury se stal člověk. Veškeré prvky byly koncipovány s ohledem na příjemnost, jasnost a přirozenost. Místo monumentálních gotických církevních staveb se stavěly zámky, paláce a šlechtická sídla. Kladl se důraz na vytvoření opticky vzdušného prostoru prostřednictvím sloupořadí, arkád a kupolí. Stavby užívaly základní geometrické tvary – koule a krychle. S nástupem Habsburků na český trůn začal proces konstituování hradního areálu do dnešní podoby a rozlohy, který skončil až za vlády císaře Ferdinanda III. v polovině 17. století.

FERDINAND I. (1526–1562), FERDINAND TYROLSKÝ (1529–1595)

Přestože po celou dobu své vlády sídlil Ferdinand I. Habsburský ve Vídni, nikdy ve svých plánech Prahu a Pražský hrad neopomíjel a pokračoval v úsilí započatém jagellonskými předchůdci o modernizaci Hradu v renesančním stylu. Snad počítal s tím, že by mu v budoucnu Praha jako rezidence na rozdíl od Vídně mohla nabídnout větší bezpečí před stále nebezpečnějšími nájezdy Turků (*Fučíková 1997, 2*).

Při výstavbě Pražského hradu se postupně v různé míře uplatnili stavitelé, kteří pro Ferdinanda I. dříve pracovali i ve Vídni: Pietro Ferrabosco, Hans Tscherte a především Bonifác Wohlmut. Nespornou výhodou pražského hradního areálu byl dostatek volného a zatím nevyužívaného prostoru na severním předpolí, který se přímo nabízel k realizaci smělých architektonických projektů. Na pozemcích, které Ferdinand I. koupil na druhé straně Jeleního příkopu, tak mohl roku 1534 založit velkoryse koncipovanou zahradu, která byla se starým sídelním areálem spojena dřevěným mostem, budovaným souběžně se zřizováním zahrady.

¹ Jako staré hradní kuchyně je označována dvojice budov na východním konci jižního křídla Pražského hradu. V literatuře se objevuje i označení císařské/á kuchyně, královské/á kuchyně nebo Maxmiliánovy kuchyně. Stavební podoba kuchyní je nepochybně výsledkem rekonstrukčních prací za Vladislava Jagellonského, ale není vyloučeno, že jsou pozůstatkem starší zástavby (*Pasport SÚPRMO 1972, 44*).

Pro císařský dvůr se jako nejnáléhavější úkol jevila přestavba a úprava obytných místností nebo přístavba dalších hradních křídél, aby byl v daném prostředí vystavěn reprezentační a komfortní zámek, neboť hrad jako panovnické obydlí již nevyhovoval dobovým požadavkům na standardní způsob bydlení. Vedle vznikajících paláců šlechty mohl působit až uboze. Plně se dveře novému slohu otevřely po ničivém požáru Malé Strany a Hradčan 2. června 1541, který těžce postihl i Pražský hrad. Celá řada gotických domů i parcel padla za oběť ničivému živlu, který jen na Malé Straně zničil 155 z celkového počtu 233 domů. Rozsahem ještě větší škody vznikly na Hradčanech, které shořely takřka celé, a velké ztráty utrpěl i areál Pražského hradu. Po požáru bylo od stavebního odpadu vyčištěno i množství menších staveb a přístaveb na třetím, tehdy hlavním nádvoří Hradu, které bylo předtím patrně výrazně zastavěno. Stavební odpad pak posloužil k navýšení a dorovnání plochy budoucí zahrady Na Valech v místech, kde dříve svah prudce spadl k Malé Straně. Uvolněné, slučované parcely středověkých vyhořelých domů i mimo areál Pražského hradu vyvolaly horečnou stavební aktivitu nejprominentnějších velmožů – Pernštejnů, Rožmberků, pánů z Hradce, Lobkoviců. Výstavba městských palácových rezidencí panským a rytířským stavem ve 40. a 50. letech 16. století je tak dokladem výlučného postavení těchto šlechtických rodů, jejichž rezidence výrazně přispěly k proměně vnější tváře Prahy a k plnému rozkvětu renesančního slohu.

Díky velkorysým architektonickým počínům Ferdinanda I. na Pražském hradě a zásluhou intenzivní stavební činnosti šlechty a měšťanstva ve městě se Praha postupně proměňovala ve výstavnou metropoli. Pražský hrad byl ovšem od běžného života částečně izolován, nicméně spolehlivě uspokojoval veškerá přání náročného císařova dvora. Byl sídlem českého krále a arcibiskupa, stály tu výstavné paláce nejbohatších českých šlechticů, domy dvorských úředníků a svatovítských kanovníků, ale také nevzhledná miniaturní obydlí služebnictva a řemeslníků, kteří pro dvůr pracovali. Mohutné hrady a hluboký Jelení příkop dodávaly Pražskému hradu dojem nepřístupnosti a bezpečí (Fučíková 1997, 19).

V roce 1547 jmenoval Ferdinand I. místodržícím v Českých zemích svého druhorozeného syna arcivévodu Ferdinanda II. Tyrolského, který v letech 1547–1567 dohlížel na realizaci otcových projektů.² Svou zálibou v umění a sběratelství výrazně přispěl k utváření jak dvorské kultury, tak životního stylu a vkusu šlechty a měšťanstva v Praze i v celém království (Fučíková 1997, 4). Z hlediska architektonického je toto období spojeno především se stavitelem Bonifácem Wohlmutem, který na Pražském hradě působil v letech 1552–1579. Jeho činnost měla rozhodující podíl na formování české renesanční architektury. Arcivévoda Ferdinand Tyrolský nechal na Hradě zřídit stavební úřad, v jehož čele byl podle instrukce z roku 1548 architekt-stavební písař, podléhající vrchnímu dozoru stavebního inspektora vídeňského zámku. Úřad, který měl usměrňovat a plánovat velkou obnovovací činnost na základě řádného rozpočtu, měl několik úředníků a dílovedoucích (Vančura 1976, 89).

Nebyl to však pouze panovník, kdo se kolem poloviny 16. století výrazně podílel na proměně Pražského hradu, ale také šlechta, která se již od dob vlády Jagellonských pokoušela se svými rezidencemi prokázat co nejlépe panovníkovi. Iniciátorem výstavby prvního renesančního šlechtického paláce na Pražském hradě byli jihočeští Rožmberkové. Mezi lety 1545–1556 vybuďoval z podnětu Petra z Rožmberka snad Giovanni Fontana z Brusata šlechtické sídlo, které mohli mladému Vilémovi z Rožmberka závidět sami panovníci. Při dnešní Jiřské ulici vznikl palác italského typu s pravidelným nádvořím, do něhož se na kratších stranách obracely arkády. Obdobný luxus pak přinášel i sousední palác, vystavěný v letech 1554–1562 Pernštejnů. Někdy kolem roku 1555 byla postavena budova Nejvyššího purkrabství, jehož stavitelem byl méně známý Vlach Giovanni Ventura (Vlček a kol. 2000, 32).

MAXMILIÁN II. (1562–1576)

V roce 1562 se stal českým králem Maxmilián II., který však v Čechách příliš nepobýval. Přesto pokračoval v plánech, které v Praze započal jeho otec. V roce 1567 začal Bonifác Wohlmut stavět spojovací křídlo mezi dvěma domy hraběte z Thurnu, které Maxmilián II. koupil o dva roky dříve, a novým stavením arcivévodu Ferdinanda II. Dalším dílem Bonifáce Wohlmuta bylo ukončení věže chrámu sv. Víta renesanční bání; uvnitř po západní straně postavil varhanní kruchtu. Ve stejném roce byla dokončena Malá míčovna při vstupu do královské zahrady a v letech 1567–1569 byla podle Wohlmutova projektu vybudována Velká míčovna. Královská zahrada tím získala „nejpozoruhodnější kompozici středoevropského klasicismu poloviny 16. století“, kterou již výrazně poznamenávaly manýristické tendence. Zahrada nyní nabízela vše, co se od místa sloužícího ke společenské zábavě a k rekreaci požadovalo: společenský a taneční sál v letohrádku královny Anny, míčovny, stíelnici, užitkové a dekorativní zahrady s labyrintem, oranžerií, velkou bronzovou fontánou, haltýře pro okrasné a užitkové ryby a voliéry pro ptáky (Fučíková 1997, 12).

² Nejnověji Muchka et al. 2014; Purš – Kuchařová 2016.

Obr. 1: Pohled na Pražský hrad od východu, Roelandt Savery, kolem 1615. Národní památkový ústav, 101.522.

Fig. 1: A view of Prague Castle from the east, Roelandt Savery, around 1615. National Heritage Institute, 101.522.

RUDOLF II. (1576–1612)

Ještě za vlády svého otce Maxmiliána II. byl v roce 1575 pražským arcibiskupem korunován českým králem Rudolf II. Bezprostředně po nástupu na císařský trůn navštěvoval země, v nichž se stal vládcem. Volba císařské rezidence byla otázkou navýsost politickou. V letech 1576 a 1577 pobýval v Praze poměrně často a od roku 1580 víceméně trvale. Propozicí z roku 1583 byl Pražský hrad ustanoven za oficiální císařovo sídlo (Fučíková 1997, 16).

Když v roce 1583 požádal Rudolf II. české stavy o finanční příspěvek na stavební aktivity na Pražském hradě, dal tím jednoznačně najevo, že jej považuje za své trvalé sídlo. V průběhu dvou let získal ze zemské berně úctyhodnou částku přibližně 70 000 tolarů (Muchka 2003a, 293). Stavební činnost pod vedením Ulricha Aostallioho a podle projektů architekta Giovanniho Gargioliho a Antonia Valentioho novou císařskou rezidenci dotvářela a připravovala v ní pohodlný život nejen pro císaře a jeho dvůr, ale také pro umělce a vědce, kteří začali do Prahy přicházet z různých koutů Evropy (Fučíková 2003a, 280).

Základním rozdílem oproti současné celistvosti a kompaktnosti Hradu tehdy bylo, že panovník vlastnil jen menšinu staveb v areálu Hradu. Ten jako celek působil dojmem spíše malého městečka s více než stovkou objektů, jak ukazuje kresba rudolfinského umělce Roelandta Saveryho z období kolem roku 1615, která zobrazuje hustou zástavbu hradních budov na jižním svahu (obr. 1). Vedle výstavných paláců se krčily i tzv. lozumenty³ služebnictva (Muchka 2003a, 292). Nejvíce takových „orlích hnízd“ – roubených a hrázděných obydlí přilepených ke zdivu hradeb – bylo na jižní straně Hradu, ale nechyběly ani kolem svatovítské katedrály.

³ Soupis lozumentů na Pražském hradě při Jižním křídle jich k roku 1566 uvádí celkem 18 (Národní archiv, sign. ČDKM-IV-P, kart. Č. 191, SM-S 21/4). Za lozumenty byly označovány nouzové, nuzné, často dřevěné domky, které si stavěli hradní zaměstnanci nejnižších služebních hodností, například topiči, kuchaři, vrátní (Vilímková 1985c, 12). Ceny lozumentů se pohybovaly od 3 do 80 kop gr. míš. K roku 1568 byla založena kniha hradního hejtmanství, do níž byly zapisovány převody lozumentů nejenom pod jižní hradbou, ale i ze Zlaté uličky a za klášterem (Strahovská knihovna, sing. D D III/14).

Obr. 2: Pražský hrad, Vladislavský sál, Jiljí Sadeler, mědiryt, 1607. Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. 132613.

Fig. 2: Prague Castle, Vladislav Hall, Jiljí Sadeler, copper engraving, 1607. The City of Prague Museum, Inv. No. 132613.

Obr. 3: Pražský hrad, Vladislavský sál, Jiljí Sadeler, mědiryt, 1607, detail, pravděpodobný stánek vydavatele Jiljího Sadelera. Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. 132613.

Fig. 3: Prague Castle, Vladislav Hall, Jiljí Sadeler, copper engraving, 1607, detail, where publisher Jiljí Sadeler's market stand should be pictured. The City of Prague Museum, Inv. No. 132613.

Jako tržiště uměleckých, umělecko-řemeslných předmětů a pravděpodobně i cizokrajných plodin se v rudolfínské době využíval prostor Vladislavského sálu, zásluhou velkých renesančních oken dostatečně osvětlený denním světlem (*obr. 2*). Pro manželky zaměstnanců císařského dvora se tak nabízela možnost přivýdělku: mohly prodávat v krámcích, které stály nejen ve Vladislavském sále (*obr. 3*), ale i na Jezdeckých schodech, kolem katedrály a všude jinde po Hradě. V jednom z krámků ve Vladislavském sále prodávala hodiny například Zuzana Solisová (spolu s Ludmilou Glockerovou ze zlatnické rodiny) – manželka Erasma Habermela, výrobce skvělých astronomických přístrojů (*Fučíková 2003b, 306*). Rozmanitost využití Vladislavského sálu a širokou škálu jeho návštěvníků doložil archeologický výzkum v podlahových zásypech na přelomu let 2008 a 2009 (*Beneš at al. 2012; Blažková – Matiašek 2015; Blažková – Frolík – Matiašek 2016*).

Tento různorodý hradní organismus pozměnil zejména Rudolf II. nepřetržitým úsilím budování císařské rezidence, aby z něj nakonec vytvořil logicky členěný celek. S trochou nadsázky lze o hradním areálu doby Rudolfa II. hovořit jako o nepřetržitém staveništi. Na Pražském hradě nezůstalo mnoho míst, kterých se nedotkly ruce vlášských zedníků: přestavbami prošly oficiální i soukromé prostory královské rezidence, vznikly tu různé vedlejší provozy, hospodářské stavby, zbrojnice, věznice i obydlí služebníků. Podle projektu Bonifáce Wohlmuta a pod vedením Ulrica Aostalliho byla na objednávku arcibiskupa Bruse a za císařovy finanční podpory v letech 1575–1576 před západním průčelím katedrály sv. Víta nad hrobem sv. Vojtěcha postavena kaple tohoto svätce. Měla centrální dispozici o půdorysu pravidelného desetiúhelníku. Tato kaple byla zbořena v souvislosti s dostavbou svatovítské katedrály v roce 1879 (*Bečková 2000*, 48; *Kropáček 1996*, obr. 32). Významnou přestavbou prošla také kaple Věch svätých při Starém královském paláci (*Fučíková 1997*, 20). Účelem všech těchto zásahů mělo být jednak sjednocení veškeré zástavby Pražského hradu, včetně severního předpolí, a jednak doplnění o provozy, které se postupně stávaly pro panovnícký dvůr nezbytnými.

Za vlády Rudolfa II. byly stanoveny půdorysné hranice hradního areálu a definitivně vykrytalizovala funkce profánních budov patřících panovníkovi, neboť k výraznějším změnám od té doby prakticky nedošlo. Hlavní obytný komplex se ustálil na jihu. Byl situován v poloze přímo nad městem (*Muchka 2003a*, 292). Protiváhu této jižní obytné rezidenci vytvořil v několika stavebních etapách vznikající mohutný celek na severu dnešního II. nádvoří. Obě části posléze spojilo příčné křídlo. Do severní části Hradu byly umístěny dvoupodlažní konírny, které udivovaly návštěvníky Pražského hradu ještě po celé 17. století. Na suterén a přízemí koníren byly nastaveny dva sály o výšce dvou podlaží: jeden pro sbírky obrazů (dnes Rudolfova galerie) a druhý pro sbírku soch (dnes Španělský sál). Ačkoli se zdá, že oba sály byly koncipovány společně, jejich vlastní výstavba na sebe spíše navazovala. Sál pro obrazy nad východní konírnou byl vybudován v průběhu 90. let 16. století, výstavba západního sálu pro sochy náleží s velkou pravděpodobností až do prvního desetiletí 17. století (*Muchka 2003a*, 296).

V pozdních 70. a 80. letech žila císařská rezidence na Pražském hradě bohatým společenským a kulturním životem, který jí bývá obvykle připisován až v následujících dvou desetiletích. Po příchodu architekta Giovanniho Gargioliho z Florencie v roce 1585 a nejspíše pod jeho vedením se začaly připravovat velké stavební projekty, jejichž realizace spadá do 90. let 16. století. Začínalo se s tzv. Španělským sálem (1586) a letními pokoji (1587).

Giovanno Gargioli začal na konci 16. století se sjednocováním staveb kolem II. nádvoří a snad koncipoval i základní podobu příčného křídla, dlouhé galerie mezi dnešním II. a III. nádvořím. Objasnění výstavby středního křídla je však velmi problematické. Je známo, že se v roce 1590 vykupovaly a demolovaly stavby při západní románské hradbě, na jejichž místě v následujících letech vyrostl úzký, zhruba stometrový dvoupatrový trakt, nazvaný „Dlouhý“ (Langbau) nebo také „Chodbový“ (Gangbau), který spojil osobní pokoje v Jižním křídle s nově přistavěnými dvěma patrovými sály Severního křídla (*Muchka 2003a*, 293). Chodbovitý prostor, přerušovaný zhruba uprostřed Biskupskou/Matematickou věží, se stal v letech 1600–1602 základem pro novostavbu „Kunstkomorý“ Rudolfa II. Současně byl v patrech proražen průchod bývalou Biskupskou věží, tehdy přejmenovanou na věž „Matematickou“, do níž bylo vloženo schodiště oválného půdorysu s volným jádrem uprostřed (*Vilímková – Kašíčka 1977*, 133). Pod vedením i podle plánů Giovanniho Marii Filippiho došlo v letech 1602–1606 k razantní přestavbě severního křídla, kde byly vybudovány dolní konírny a Nový sál (po úpravách v 19. století zvaný Španělský; *Vlček a kol. 2000*, 177).

Kromě impozantních staveb, které měly sloužit k uložení císařských sbírek, se na Hradě budovalo na mnoha dalších místech. Nový vzhled získal vstup do rezidence z Pražského mostu. Mezi lety 1594–1596 přestavěl Aostalli do renesanční podoby budovu purkrabství. Upravoval se terén na nádvoří mezi katedrálou a klášterem sv. Jiří. V roce 1594 byla ve Vikářské uličce postavena „tajná zbrojnice“ a ve stejné době byla rozšířena slévárna při Španělském sále. V roce 1597 povolil Rudolf II. hradním střelcům, aby do oblouku severní hradby vestavěli své domky; tak vznikla Zlatá ulička. O rok později spojil Gargiollim navržený portál Vladislavský sál s kaplí Věch svätých (*Fučíková 1997*, 35).

Prvních dvanáct let nového století, tj. poslední období Rudolfova života, jakkoli po politické stránce komplikované, bylo pro císařskou rezidenci na Pražském hradě vrcholem rozkvětu. V roce 1600 vyměnil Rudolf II. konfiskovaný Lobkovický palác (dnes Schwarzenberský) na Hradčanském náměstí za Rožmberský na Hradě a získal tak další rozsáhlý palácový komplex se zahradou. V následujícím roce ho nechal opravit a vystavět novou chodbu, která jej spojovala s Vladislavským sálem. V letech 1602–1604 bylo ve Vikářské uličce při Španělském sále postaveno „laboratorium“ (*Fučíková 1997*, 53).

Na veduté Prahy z roku 1606, kterou podle kreseb císařského vyšívače a výborného kreslíře-krajináře Philippa van den Bossche vyryl Johannes Wechter a vydal Aegidius Sadeler, vypadá Pražský hrad impozantně a elegantně (*obr. 22*). Terén nádvoří byl vyrovnán, povrch vydlážděn. Okolí dnešního II. nádvoří